

ЧЕКАЛЕНКО Л. Д.,
доктор політичних наук, професор
Дипломатичної академії України при МЗС
України

УДК 327

БЕЗ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ НЕ БУЛО Б НЕЗАЛЕЖНОЇ ПОЛЬЩІ

У статті обґрунтована необхідність стратегічного партнерства України й Республіки Польща. Розкриваються деякі сторінки діяльності Консультаційного Комітету Президентів України і РП. Згадуються негативи історичних нашарувань в українсько-польських відносинах. Зазначено, що, розбудовуючи відносини з Україною, Польща активно утверджується в якості лідера східного вектора зовнішньої політики ЄС, а також форматора простору безпеки.

Ключові слова:
співробітництво,
стереотипи, загрози, східний
вектор політики ЄС.

Україна – одна з небагатьох держав світу, яка, розбудовуючи відносини з європейськими країнами, спромоглася віднайти формулу подолання негативних нашарувань, що накопичувалися у взаєминах з європейськими сусідами протягом століть, толерантно поставитися до політичних устремлінь інших, іноді навіть не на користь власним інтересам. При цьому, незважаючи на важкий тягар історичних образ й історичної пам'яті, вибудувала взаємини з позавчорашніми противниками і вчорашніми конкурентами на толерантних засадах міжнародного права, поважаючи суверенітет, територіальну цілісність і право вибору. Тим самим *Україна піднесла двосторонні відносини з важливими для її інтересів державами до рівня стратегічного партнерства.*

Особливе місце в цій низці взаємовпливів належить польському факторові. Не занурюючись у глибину століть, зазначимо, що Польщі й полякам відведено чимало сторінок української історії. Були вони різноманітними: і негативними, і позитивними, оскільки відносини між сусідами, в які глибоко вплетений також етнічний чинник, не бувають простими й однозначними.

Ця неоднозначність спричинила глибокий інтерес до її дослідження з боку наукових кіл як України, так і Польщі. Особливої популярності тема співробітництва країн-сусідів набула в часи становлення Української держави. Для вітчизняних учених багатий історичний і політичний досвід Республіки Польща є привабливим з точки зору формування державності, виплекання й збереження польської ідеї, просування Польщі в європейський і євроатлантичний простір¹.

Розбудова відносин сучасної України з країнами Центральносхідної Європи (ЦСЄ), зокрема з Польщею, є необхідним компонентом для збереження миру й стабільності не тільки для нашої держави, а й забезпечення безпеки як у регіональному, так і глобальному вимірах. Використовуючи досвід Центральносхідної Європи у закріпленні в євроатлантичному середовищі, Україна має торувати свій власний шлях європейської інтеграції.

Особливого поштовху для просування України європейським напрямом, безперечно, надали помаранчеві події. Цей хронологічно короткий період був непротриманим для нашої держави, нашого народу. Період пошуку, вибору й випробування. Різні варіанти розвитку подій очікували на нас: від силових, збройних до мирних і виважених. Будемо відверті: на той час Україна опинилася перед прірвою громадянської війни. У ті непрості часи біля українського керівництва опинилися розумні й далекоглядні політики, що користувалися повагою світової спільноти. Серед них і Президент Польщі Александер Кваснєвський, якому завдячуємо за відстоювання мирних варіантів боротьби в українських подіях, залучення до посередницької ролі під час політичної напруги представників Литви, Євросоюзу, ОБСЄ, Росії; за ведення політичного діалогу й повну відмову від застосування сили. Підтримка української демократії з боку польського керівництва та значної кількості поляків свідчила не тільки про зростаючу довіру до українців, а й про розуміння України, повагу прагнень її громадян до кращого життя, гідності й високої свідомості народу. По відношенню до України поляки виявили природний інстинкт: Україну віднесено до справ, для Польщі стратегічних. *Така позиція є ще одним доказом патріотизму й революційності самих поляків, які, починаючи від легендарного героя Тадеуша Костюшка, не оминували жодної барикади світу.*

З перемогою нової владної команди перед Україною відкривалися перспективи і нові можливості в реалізації зовнішньополітичних намірів європейської інтеграції. Складнішим виявилася питання: чи зможе реалізувати Україна наданий їй шанс? Президент РП А. Кваснєвський не виключав також і можливого негативного сценарію подальшого розвитку подій, хоча не втрачав надії на пробудження українського суспіль-

ства, що є особливим моментом у пострадянській країні. На переконання тодішнього глави РП, новій владі необхідно завойовувати довіру людей, а інакше не побудувати в Україні згуртованого демократичного суспільства². Водночас польський президент вважав за необхідне вибудовувати стабільні відносини з Москвою, і не тільки тому, що східні регіони України історично й економічно пов'язані з Росією. Перш за все тому, що в єдності народу, визнанні правомірності нової влади полягає збереження цілісності країни та її подальший розвиток.

Таким чином, у тій непростій ситуації, підтримавши Україну, виграла в очах світу й Польща, яка завдяки українській перемозі довела правильність свого вектора східної політики, яку не визнавали й критикували деякі проросійські сили в самій Польщі. До того ж польська демократія перемогла і в консолідації політичних сил всередині країни.

Отже, Республіка Польща є багатогранним партнером України. Ця держава виявилася не тільки першопрохідником у складних тенетах постбіполярної системи міжнародних відносин, яка спромоглася не тільки зберегти свій суверенітет у складних історичних протистояннях, а й гідно вийти з випробувань ХХ століття і не просто вийти, а *вибороти карт-бланш на офіційне місце в Європі*. Орієнтуючись на уроки минувшини і набутий досвід, Польща реанімувала польсько-український союз на нових засадах європейського спрямування: не тільки толерантно поставилася до українського бажання бути в Європі, а й протягнула руку допомоги в складний час випробувань боротьбою за майбутнє.

Відносини України й Республіки Польща відрізняються багатоплановістю, насиченістю подій, проблемним характером становлення. Можна виокремити кілька етапів розвитку взаємодії двох держав. Перші з них характеризуються виходом України на міжнародну арену як суб'єкта міжнародного права, що схвально сприйняло польське керівництво, і *2 грудня 1991 р. Республіка Польща першою серед зарубіжних країн визнала державну незалежність України*. 4 січня 1992 р. країни встановили дипломатичні відносини на рівні посольств. Важливим кроком у формуванні нової системи двостороннього співробітництва став перший офіційний візит Президента України Леоніда Кравчука до Республіки Польща (18-19 травня 1992 р.), під час якого було підписано важливий документ – міждержавний Договір про добросусідство, дружні взаємини та співробітництво. Для поглиблення двосторонніх зв'язків особливе значення мав офіційний візит в Україну Президента Польщі Л. Валенси (24-25 травня 1993 р.), одним із головних результатів якого стало *створення Консультативного комітету Президента України і Президен-*

та Республіки Польща. Діяльність Комітету президентів започаткувала наступний етап співпраці країн-сусідів. Створений Комітет – безпрецедентна форма взаєморозуміння, обопільного тяжіння та співробітництва; структура провідних фахівців, які мали вивчити, проаналізувати й дати відповіді-поради главам держав на непрості питання спільних проблем, що постали в історичному, економічному й політичному вимірі.

На переконання сторін, робота Комітету мала сприяти розбудові схеми безпеки в нових політичних умовах, а також розгалуженому співробітництву, поліпшенню координації спільних дій, у першу чергу транскордонного співробітництва, бартерної торгівлі, у боротьбі зі злочинністю тощо. Таким чином, на початковому етапі передбачалося охопити безпекові питання. Сторони розробили статут Консультативного комітету, у ст. 2 якого йшлося про завдання створеної структури, аналіз і пропозиції щодо питань, які виникають як у відносинах між країнами, так і Центральноєвропейського регіону. Зазначимо, що на долю Комітету випало непросте завдання: покласти початок розв'язанню доленосних питань не тільки двох країн, а й європейської, а отже, й світової безпеки.

Офіційно Консультативний комітет як своєрідний механізм гарячої лінії між президентами почав діяти за взаємною згодою керівників у квітні 1993 р., що було підтверджено відповідним протоколом, укладеним на тривалий час і який міг бути денонсований кожною стороною шляхом нотифікації. У такому разі протокол втрачав би чинність через шість місяців після денонсації. Перше засідання Комітету відбулося в Києві у 24-27 травня 1993 р. Комітет створив комісію експертів у галузі безпеки, економіки, гуманітарних питань, наголосив на поглибленні економічної співпраці двох держав, яка б включала розвиток банківського співробітництва, поліпшення прикордонних переходів, розширення повітряних сполучень, узгодження позицій на ринках третіх країн, у нафтовій промисловості, а також у питаннях соціального забезпечення тощо.

Серед гуманітарних проблем особливу увагу було звернуто на необхідність подолання історичних стереотипів протистояння народів, що в інформаційному плані мало місце переважно в польській навчальній і науковій літературі. На цих питаннях було зосереджено роботу спільної комісії експертів з питань перегляду змісту підручників з історії, географії, захисту й збереження пам'яток культурної спадщини, інвентаризації пам'яток культури й можливість їх передачі на взаємних засадах відповідно до домовленостей; забезпечення умов для розвитку культури національних меншин. На другому засіданні (листопад 1993 р., м. Варшава) було розглянуто доповідь комісії експертів з питань національних

меншин, а також щодо реалізації попередніх домовленостей.

У галузі безпеки виокремлювалися питання про створення системи європейської безпеки, яка задовольняла б усі зацікавлені держави. Особливу увагу привернула концепція, озвучена Президентом України, про створення зони стабільності й безпеки у Центральній Європі, що в окремих пунктах збігалася з планом відомих європейських лідерів Жака Делора та Едварда Балладюра, у свій час ініційованого Європейським Союзом.

Комітет опрацьовував критерії ставлення України до розширення НАТО на схід, що полягало у прийнятті Польщі до Альянсу. Нагадаємо, що Україна, як безпосередній сусід Польщі, могла б заблокувати хоча б і на певний час членство Варшави у НАТО (як пізніше й набуття членства в НАТО Угорщини, Словаччини, Румунії), але не зробила цього, толерантно поставившись до прагнень поляків та інших сусідів.

Таким чином, третій етап становлення й розвитку взаємодії України й Польщі є особливим з точки зору формування безпекового простору навколо наших держав і просування РП до європейських (ЗЄС) і євроатлантичних структур безпеки (НАТО). Українська сторона з розумінням поставилася до прагнення Польщі та інших країн ЦЄС набути членства в НАТО, а польська – підтримала гарантії безпеки України. Розширення НАТО, на думку обох сторін, мало стати дієвим елементом загальноєвропейської системи безпеки. Сторони підтвердили намір співробітничати в межах ООН, ОБСЄ, інших європейських структур по заходах превентивної дипломатії і на підставі мандату ОБСЄ або ООН у діях, що запобігають чи ліквідують можливі конфлікти. Підкреслювалося, що Україна й Польща відкидають спроби узурпації будь-якою країною права на втручання у внутрішні справи інших держав як такі, що суперечать принципам ООН і ОБСЄ.

Польща сприяла приєднанню України до регіональної організації Центральноєвропейської ініціативи (ЦЄІ), а також конкретній співпраці з субрегіональним формуванням – Вишеградською групою (В-4). Обидві країни підтримали двостороннє й багатостороннє співробітництво з Росією. При цьому застерегли, що деякі положення російської Военної доктрини викликають занепокоєння і можуть ускладнити процес розвитку відносин.

Українсько-польські відносини нині охоплюють практично всі площини двосторонньої взаємодії й простягаються на Євроатлантичний простір. Як будь-якій системі, що розвивається, для них характерні періоди активізації та гальмування, пошук компромісів і певного охолодження. Такі коливання можна пояснити внутрішньополітичними чинниками, світовою кон'юнктурою, а також економічною взаємозалежністю як на двосторонньому, так і на

багатосторонньому рівнях. Активна участь України у творенні архітектури європейської безпеки, внутрішньополітичний курс на послідовне здійснення радикальних ринкових реформ, розпочатий у 1994 р., сприяли активізації нового етапу українсько-польських відносин.

Обидві країни визначили стан співробітництва як стратегічне партнерство. Стратегічне партнерство, за уявленням польської сторони, означає збіг позицій з основних питань міжнародної безпеки та інтеграції з європейськими та євроатлантичними структурами. Поза Україною Польща декларувала стратегічне партнерство з США і Литвою, активно підтримувала Словаччину, Латвію, Естонію на шляху інтеграції в НАТО і ЄС. Як результат, активізувалися контакти України–Польщі на всіх рівнях: загальнодержавному, міжгалузевому, підприємницькому, науковому та культурному. Пожвавив свою роботу й Консультаційний комітет, на який було покладено функції координатора всього обсягу українсько-польського співробітництва. Концепція стратегічного партнерства між Україною та Польщею знаходить дедалі ширшу підтримку по обидва боки кордону як така, що відповідає головним національним інтересам країн.

Розбудова українсько-польських відносин поза глобальним рівнем відбувалася на регіональному: Європа–Польща–Україна, а також субрегіональному: Польща–Росія–Україна. Разом з тим зазначимо: якщо з середини 90-х років українсько-польські відносини нарощували потенціали двосторонньої взаємодії, що дало привід оголосити відносини стратегічними, то наприкінці минулого століття (з 1999 р.) відбулося певне їх охолодження. Серед причин, що викликали таку ситуацію, можна вважати певну політичну переорієнтацію Варшави й Києва, деяку непослідовність українських можновладців у проведенні зовнішньополітичних рішень, активізацію українсько-російських взаємин. «Українське керівництво форсуватиме зближення з Росією, а інтеграцію з Європою в Києві розуміють як інтеграцію з її східною європейською частиною», – окреслили український вектор європейської політики у Варшаві. «Захід не інвестуватиме в українську економіку, оскільки стратегічним інвестором можуть бути тільки росіяни»³.

Водночас Польща намагалася розвивати самостійні активні відносини з Росією, тобто захищала власні інтереси. На цьому непростому тлі тодішній глава польської держави А. Квасьневський проводив чітку лінію на підтримку України в очах Заходу: українська тема порушувалася ним під час досить частих зустрічей з президентом США, за лобюванням якого Польща успішно просувалася в європейські й євроатлантичні структури. Таким чином, зміцнення українсько-польських відносин у роки незалежності позна-

чилося підтримкою України під час її міжнародної ізоляції, спричиненої як наслідками дезінтеграції Радянського Союзу, так і міжнародними політичними кризами («касетний скандал», «кольчужна справа» тощо). У цьому контексті варто зазначити виважену та далекоглядну позицію східноєвропейського сусіда.

Розширення договірно-правової бази між Україною й Польщею сприяло подальшій активізації економічного співробітництва. Поза базовим Договором про добросусідство, дружні взаємини та співробітництво, країни уклали низку міжурядових і міжвідомчих угод⁴. Реалізація документів сприяла поглибленню зв'язків у галузі виробничої кооперації, передусім у машинобудуванні, металургії, реконструкції вугільної промисловості, переробці сільськогосподарської продукції та військово-політичній галузі, а також координації дій у розбудові прикордонної інфраструктури та розширенні мережі прикордонних переходів із залученням коштів міжнародних фінансових структур. Одним із пріоритетних напрямів реалізації стратегічного партнерства з Польщею є *розвиток торгово-економічних відносин*. Спільна стратегія двостороннього співробітництва полягала у впровадженні режиму вільної торгівлі: 23 січня 1997 р. підписано Меморандум про заходи щодо лібералізації двосторонньої торгівлі між Україною і РП. Важливо зазначити, що *в лібералізації двосторонньої торгівлі наші держави були одними з перших в Європі (!)*. Керівники обох держав розуміли, що такий хід сприятиме виходу з кризи в разі поєднання цього процесу з трьома головними економічними важелями перехідного періоду – стабілізацією, становленням ринку та структурною перебудовою економіки. Активізації двостороннього співробітництва сприяла діяльність українсько-польської змішаної комісії з питань торгівлі та економічного співробітництва. В результаті *за обсягом товарообороту*, який у середині 90-х років становив понад півтора мільярда доларів США, а у 2008 році 6,5 млрд доларів⁵, Польща посідає друге після ФРН місце серед європейських країн.

Набуття Польщею членства в Євросоюзі привнесло певні зміни в схему двосторонньої співпраці. На цьому новому етапі країни були змушені шукати компромісних рішень і прийнятних виходів із ситуації, що склалася.

Об'єктивно польське економічне лобі розглядає Україну як широкий ринок збуту, тобто зону потенційного розширення економічної експансії. Рівень торгово-економічного обороту задовольняє польську сторону, але через значне від'ємне торговельне сальдо – майже 2 млрд дол. (2008 р. експорт товарів до Польщі становив 2,3 млрд дол., а імпорт – 4,2 млрд дол.) не може задовольнити Україну.

Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами за 2008 р.⁶

Провідні торговельно-економічні партнери України	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис. дол. США	у % до 2007	тис. дол. США	у % до 2007	
Російська Федерація	15735571,9	124,2	19414212,5	115,3	-3678640,7
Туркменістан	376943,9	191,7	5631673,5	119,6	-5254729,6
Німеччина	1837105,4	111,7	7165287,8	122,9	-5328182,4
Китай	547524,8	126,8	5601545,8	169,4	-5054021,0
Туреччина	4633291,4	127,1	1950133,2	200,6	2683158,2
Польща	2338303,0	142,8	4280309,2	146,6	-1942006,2
Італія	2911728,8	108,8	2432064,4	136,0	479664,4
Казахстан	1832582,7	127,8	3118852,3	184,9	-1286269,6
Узбекистан	595271,0	171,6	2118262,6	388,0	-1522991,6

Польська сторона пояснює цей факт, перш за все, широким спектром своїх товарів і більшою гнучкістю польського експорту, які здійснюють переважно середні та малі підприємства. Україна ж постачає на польський ринок переважно сировину й чорні метали. На економічному співробітництві двох країн відбиваються й політичні напруження і глобальні економічні коливання.

Подальшому співробітництву сприяє спільна діяльність українських і польських *військових* у спільно створеному батальйоні. Яскравим прикладом такої співпраці є залучення українських миротворців і будівельників до іракської кампанії, де український військовий контингент працював у складі британсько-польських сил стабілізації Іраку. Поза іншим, інвестиції НАТО за обсягом – найбільша програма інвестування в галузі безпеки в країні ЦСЄ, на яку призначено 210 млн євро⁷. Альянс також надав додатково 120 млн євро на будівництво в Польщі пунктів контролю повітряного простору подвійного призначення, профінансовано модернізацію кількох аеродромів, військово-морських баз і складів пального та інше.

Однак, поза позитивними спостереженнями, відносини України й Польщі не оминають і певні непорозуміння. Це виявилось у відміні візиту глави Польської держави в Україну (2003 р.), приводом для чого було використано ситуацію навколо меморіалу «Орлят» у Львові; загостренні з польського боку «проблеми Волині»...⁸. В польських урядових і наукових колах перемагало антиукраїнське лобі: було проведено широку кампанію з критикою доцільності та ефективності українського напрямку політики Польщі, позитивність якого була названа «політичним романтизмом і ірраціоналізмом». Не сприяла поліпшенню ситуації й розгорнута у польських засобах масової інформації кампанія конфронтаційного характеру щодо минулого й майбутнього України. Особливого розповсюдження набула ідея українського сепаратизму. Не додадо позитиву введення з 1 липня 2003 р. польською

стороною візового режиму з Україною. Особливе занепокоєння з цього приводу виявили польські організації в Україні: введення візового режиму вони розглядали як прагнення відірвати поляків від їхніх коренів, від національної культури. Пізніше ситуація була певним чином виправлена: для поляків в Україні Варшава започаткувала спрощене одержання віз, хоча складнощі з візового забезпечення ще залишилися. Проблемним питанням у двосторонніх відносинах виявляється й намагання Польщі, залежної від російських енергоносіїв, підтримувати деякі російські енергетичні проекти, що будуються в обхід України.

Можна припустити, що причини згаданого охолодження полягали в просуванні Польщі до Євросоюзу. Країна доводила європейським партнерам, як і американському союзникові, свою солідарність проти України «проблемного періоду» («касетний скандал», справа Гонгадзе, «кучмізм» тощо). Хоча з точки зору заявленого стратегічного партнерства та його критеріїв, на наше переконання, такі різкі переми в політичних уподобаннях польської сторони важко виправдати.

У геостратегічному вимірі до цього додавалося ще й хитке положення самої Польщі щодо провідних країн Європи – Франції й Німеччини, які насторожено ставилися до неї як до «проамериканського троянського коня». Намагання керівника Польщі підтримати Україну саме в цей період наштовхувалося на негатив низки країн Євросоюзу. Дехто застерігав Польщу від активного лобювання інтересів України, давав зрозуміти, що тим самим польська хода до ЄС уповільниться. Ймовірно, така тактика була спричинена побоюванням провідних країн ЄС у перехопленні через Польщу союзницьких ініціатив на користь заокеанського партнера, інтереси якого Польща відстоювала в європейському просторі. У такій ситуації спостерігалася переорієнтація Польщі, дистанціювання від зовнішніх проблемних партнерів, яким для Заходу на той час була Україна.

Переорієнтацію в українсько-польських відносинах польські урядові кола також пов'язували із покращенням стану польсько-російських відносин, що також зазнають кон'юнктурних коливань. Відносини РП і РФ на початку нового тисячоліття, за характеристикою урядових польських ЗМІ, набули «здорового прагматизму й історичної відповідальності». На переконання про російських кіл у Варшаві, російський Президент В. Путін спромігся переконати росіян у необхідності співробітництва з поляками⁹.

Цілком зрозуміло, чому відбулася певна переорієнтація поглядів у складній політичній ситуації. За цим криються глибокі стратегічні (питання Калінінграда) й економічні проблеми (виживання у складних умовах непередбачуваності поведінки російського партнера, світової енергетичної політики тощо). В результаті Польща зробила

вибір на користь російських нафти і газу навіть на протигагу альтернативним норвезьким поставкам. Для рекламного підтвердження проросійського вектора офіційна Варшава у Москви запозичила й форму проведення Року Росії. Проведенням «років» скористався й Київ. Але сподівання на те, що Рік Польщі в Україні підштовхне поляків розширити співпрацю з українською стороною, не виправдалися.

Вочевидь, охолодження у відносинах Києва і Варшави зазначеного періоду не можна розглядати тільки як наслідок політичних причин. *Росія й Польща – два ключових партнери офіційного Києва.* Вони мають різні вектори, різні умови, різну мету щодо координат, але, по суті, переслідують суто польські і суто російські цілі в інтересах своїх держав. Польща шукає в Україні геополітичного захисту й протидії, яка, помножена на поєднання зусиль з США, протистоятиме російському тиску. Росія також переслідує свої інтереси, вбачаючи в Україні геополітичне (що включає політичне, географічне, економічне, культурне) величезне примноження своєї могутності на протигагу Заходу. Отже, Москва і Варшава переслідують у своїх відносинах з Україною власні інтереси, часом – діаметрально протилежні, які мають абсолютно різний вплив на українські події, належать до різних тенденцій розвитку. Водночас і Москва, і Варшава певним чином використовують українські реалії для реалізації власних амбітних геополітичних намірів. Разом з тим не слід забувати, що обидві країни – і Росія, і Польща – є стратегічними партнерами України, хоча кожен з учасників вкладає в це поняття своє бачення.

Хоча й досі політичний вплив Польщі на Україну важко порівнювати з російським. За останні роки значно посилюється російський вплив на українські реалії, втім, і на українську економіку. Варшава за рівнем і обсягом просування на український ринок похвалитися не може. Польща не має енергоресурсів, не є стратегічним ринком ні для української металургії, ні для інших сировинних і напівсировинних товарів, які є основою українського експорту. Польські компанії не мають в Україні відповідного політичного лобі. У той же час Росія пропонує прийнятні для вітчизняного бізнесу варіанти співпраці – непрозорі оборудки, силові або договірні методи розв'язання проблем, неосажний ринок для неконкурентоспроможних на західних ринках товарів, застарілу технологію тощо. До того ж, на відміну від польської, українська й російська еліти тотожні, що надає Москві відповідних переваг.

Майбутню модель розвитку відносин України та Польщі після набуття членства останньою в ЄС певним чином окреслюють польські пропозиції щодо країн-сусідів Євросоюзу. Разом з тим Польща зацікавлена у заможній, економічно модернізованій і успішній Україні. Наприкінці

2002 р. були оприлюднені пропозиції польського зовнішньополітичного відомства щодо *Східного виміру ЄС («Non-paper»)*, де, зокрема, вказувалося, що рівень відносин ЄС з Україною не повинен бути нижчим за рівень відносин ЄС–Росія; що Україна має отримати чітку перспективу свого можливого вступу до ЄС у разі виконання умов Копенгагенських критеріїв (демократичний політичний розвиток, конкурентоспроможна ринкова економіка, свобода преси тощо). Виваженишими пропозиціями стосовно політики ЄС з європейськими країнами – не членами ЄС, на думку експертів, вбачається *«Східне партнерство»*, підготовлене Швецією й Польщею в грудні 2008 р. Українська сторона позитивно сприйняла основну мету «Східного партнерства», що полягає у сприянні ефективній політичній асоціації та економічній інтеграції між ЄС та європейськими державами-партнерами.

Західна спільнота роль регіонального лідера відвела Республіці Польща, яка користується загальним бюджетом ЄС для реалізації нової конструкції Східного виміру європейської політики. *Польща декларувала свою відповідальність за українське просування до членства в НАТО та ЄС.*

На особливу увагу заслуговує *співробітництво України й Польщі в регіональних проектах.* Ця співпраця включає координацію дій з країнами міжнародних структур – В-4, ЦЕФТА, ЦЄІ, ОЧЕС тощо. А з актуальності сьогодення – *розбудову єврорегіонів:* розвиток двостороннього прикордонного (транскордонного) співробітництва. Це єврорегіон «Буг», що об'єднав українські області й польські воєводства прикордоння. У межах єврорегіону реалізовувалися економічні проекти, створено спеціальну екологічну зону, центр комерційної інформації, розбудовуються прикордонні переходи. За програмою «Чистий Буг» відновлюються очисні споруди, створюються заповідні території, ведеться контроль за переміщенням екологічно небезпечних вантажів, об'єктами фауни та флори, дотриманням чинного природоохоронного законодавства тощо. Поза згаданим, сторони спільно експлуатують родовища корисних копалин (вугілля й сірки); розвивають транспортну інфраструктуру за напрямками Берлін–Москва і Варшава–Київ, телекомунікаційну інфраструктуру, банківську сферу, мережу культурних установ тощо.

Проекти міжрегіональної співпраці активно підтримує Європейський Союз, який вбачає в цьому напрямі шлях до впровадження стабільності навколо ЄС і усунення можливих загроз ззовні. На спільні програми добросусідства ЄС (з 2004 року) призначив чималі кошти, з яких певні суми надходять до співпраці Волинської, Одеської, Луганської й Львівської областей України, а також Люблінського воєводства Польщі та Брестської області Білорусі. Таким чином, член-

ство Польщі в ЄС формує нову модель міжрегіонального співробітництва. Об'єднавши зусилля, прикордонні регіони Польщі й України зможуть ширше використовувати можливості єврорегіону в якості лобістської структури у відносинах з європейськими фінансовими організаціями. Досвід українсько-польської взаємодії у функціонуванні єврорегіонів запозичили й інші країни.

Особливе місце у відносинах Польщі й України посідає реалізація проекту нафтопроводу Одеса–Броди–Плоцьк–Гданськ, що вже стало наболілим питанням. Упевнені, що реалізація проекту стане підтвердженням рівня стратегічності двосторонніх відносин. Постачання нафти з азербайджанських покладів сприятиме не тільки зменшенню високого рівня залежності Польщі від російської нафти, а й отриманню Україною альтернативних шляхів нафтопостачання. Нагадаємо, що реалізація проекту через специфічні інтереси відомих конкурентів весь час наштовхується на усілякі перепони. Заважали й інші фактори, за яких готова частина нафтогону була віддана Росії для реверсного прокачування нафти. Такий поворот подій створив непорозуміння між сторонами, оскільки різко змінив уже затверджений проект. Європейська комісія й Польща висловили стурбованість дозволом українського уряду на використання Росією нафтогону Одеса–Броди у реверсному порядку та прогнозували низку можливих ускладнень від ухваленого Україною рішення. Здивування таким кроком Польща висловила не випадково: наприкінці 2003 року Варшава разом з Євросоюзом підписала з Україною тристоронню угоду про транспортування каспійської нафти до Європи¹⁰. Офіційна Варшава потрактувала неузгоджений з нею крок українського уряду як відхід від європейської інтеграції. До тієї критики долучилася й Європейська комісія, яка звинуватила український уряд у тому, що своє рішення він ухвалив, не поставивши до відома партнерів.

Українсько-польський діалог активно розвивався у наступні роки. Країни підписали угоди про визнання документів про освіту й рівноцінність наукових ступенів, а також про співробітництво в сфері інформатизації (2005 р.); домовилися також поновити співпрацю консультаційних комітетів при президентах. У с. Млин Підкарпатського воєводства Польщі було відкрито каплицю-пантеон близько могили М. Вербицького – автора мелодії Державного гімну України та інше. На міжурядовому рівні домовилися добудувати нафтогін Одеса–Броди до м. Плоцька, співпрацювати в суднобудівній, гірничо-металургійній і авіаційній галузях. Позитивним фактором сьогодення є закріплення українських позицій на польському ринку, чому сприяють проведення українсько-польських бізнес-форумів. Зростають українські інвестиції й в польські підприємства: вітчизняний «АвтоЗАЗ» інвестує у будівництво заводу в польській столиці.

За обсягом і потужністю двосторонніх контактів України з країнами ЦСЄ українсько-польські відносини – визначально стратегічні. Загально-визнаним став факт, що Польща – першопрохідник економічних реформ, і її досвід як у реформуванні економіки, так і в залученні іноземних інвестицій є корисний та своєчасний для України. У розбудові відносин з Республікою Польща у найближчій і подальшій перспективі Україна виходитиме з необхідності поглиблення стратегічного партнерства, що сприятиме формуванню системи європейської безпеки. Об'єктивні реалії вимагають від обох країн тісної взаємодії, яка гарантуватиме їм безпеку у регіональному й субрегіональному просторі. Польські керівники неодноразово наголошували, що готові підтримати Україну, і на практиці доводили свою позицію. Отже, переконання поляків у тому, що *без незалежної України неможливе існування незалежної Польщі*, стало своєрідним рефреном українсько-польського політичного партнерства й економічної співпраці сьогодення.

ПОСИЛАННЯ (Endnotes)

¹ Тисяча років сусідства і взаємодії / В. М. Литвин. – К., 2002; Л. Васильєва. Українці Польщі: проблеми адаптації // Зарубежный мир. – 1991. – №21; Зруйновані святині // Відродження. – 1991; Трагізм української нації очима польської еліти // Відродження. – 1994. – №6; Л. Д. Чекаленко. Полонізація українських земель: про походження стереотипів // Українська діаспора. Рік Ш. – 1994. – №5; Україна – Польща: нові тенденції взаємовідносин // Стратегічна панорама. – 2003. – №3–4; Зовнішня політика України: Підруч. – К., 2006.

² М. Зюлковский. Западные политики и дипломаты не приезжают сюда делать какую-то революцию // <http://www.glavred.info/> 26/07/04.

³ P. Kościński. Prezydent Ukrainy szuka oparcia w Rosji. Kuczma spotkał się wczoraj z Władimirem Putinem // Swiat. 2002. 12 grud.

⁴ У 1997 році було підписано низку галузевих документів, зокрема угоду між Державним комітетом у справах охорони державного кордону України, Державною митною службою України і Прикордонною вартою Республіки Польща, Головним митним управлінням Республіки Польща про тимчасове співробітництво під час проведення контролю осіб, транспортних засобів та товарів, що перетинають

українсько-польський державний кордон у пункті пропуску Устилуґ–Зосін; Угоду між Урядом України та Урядом Республіки Польща про утримання дорожніх прикордонних мостових об'єктів на українсько-польському державному кордоні; Угоду між Державним комітетом України з медичної та мікробіологічної промисловості та Міністерством охорони здоров'я і соціального забезпечення Республіки Польща про співробітництво в галузі фармацевтики та медичного устаткування; Угоду між Міністерством транспорту України та Міністерством транспорту і морського господарства Республіки Польща про визначення місця з'єднання запланованої автомагістралі на українському боці і автомагістралі А-4 на польському боці на українсько-польському державному кордоні в районі населених пунктів Краковець (Україна) і Корчова (Польща) та їх проходження в прикордонних областях; Програму співробітництва між Мінсільгосппродом України і Мінсільгосппродом РП на 1997–1999 рр.

⁵ Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 2005 році. – К., 2006; Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами за 2008 рік // <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

⁶ Там само.

⁷ Див.: Інформація // Rzeczpospolita. 2003. 3 marca.

⁸ Заява Президентів України Л.Д. Кучми і Республіки Польща А. Квасьневського з нагоди 60-ї річниці волинської трагедії // Урядовий кур'єр. – 2003, 12 лип.

⁹ Польща по-прежнему боится России // Московские новости. – 1999, 9 февраля; S. Popowski. Gazociąg ominię Polsku // Rzeczpospolita. – 2002, 8 października; Інформація // Rzeczpospolita. – 2002, 9 listopada.

¹⁰ Одеса – Броди // http://www.bbc.com.uk/ukrainian/news/story/2004/07/040712_odesabrody.shtml.

.....

Chekalenko L. D. Without independent Ukraine there would be no independent Poland / Diplomatic Academy of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

The article analyzes the relationships between Ukraine and the Republic of Poland. The author focuses on the main achievements of partnership between Ukraine and Poland including the activity of the Consultative Committee of the Presidents of Ukraine and Poland. Specific attention in the article is paid to the roots of existing stereotypes and negative historical aspects of Ukrainian-Polish relations. The author highlights that Poland, while developing its relations with Ukraine, often strives to protect its own political interests, such as gaining leadership within the Eastern vector of the EU policy, as well as becoming a provider of security space.

Key words: partnership, stereotypes, leadership, threat, the Eastern vector of the EU policy.

Чекаленко Л. Д. Без независимой Украины не было бы и независимой Польши / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины.

В статье рассматриваются вопросы двустороннего сотрудничества Украины и Республики Польша, в том числе малоизученные страницы деятельности Консультативного Комитета Президентов Украины и РП. Упомянуты также некоторые негативные исторические наслоения в украинско-польских взаимоотношениях. По мнению автора, развивая отношения с Украиной, Польша активно утверждает себя в регионе как лидер восточного вектора политики ЕС и как форматор пространства безопасности.

Ключевые слова: сотрудничество, стереотипы, лидерство, угрозы, восточный вектор политики Европейского Союза.

Стаття надійшла до редколегії 08.09.2009

Прийнята до друку 05.10.2009